

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٣١٢٤٥

انشکده علوم حدیث

پایان نامه

کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش تفسیر اثری

عنوان پایان نامه

تحلیل و بررسی غلو و غالیان

در مدرسه حدیثی کوفه

استاد راهنما

حجة الاسلام دکتر محمدعلی مهدوی راد

استاد مشاور

حجة الاسلام دکتر محمد کاظم رحمان ستایش

دانشجو

سید حسین فلاح زاده ابرقوئی

ماه و سال دفاع

بهمن ۱۳۸۶

۱۳۱۲۴۵

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم حدیث است

باسمہ تعالیٰ

پایان نامہ آقای سید حسین فلاح زاده ابرقویبی دانشجوی دورہ کارشناسی ارشد رشته

علوم حدیث گرایش تفسیر اثری تحت عنوان تحلیل و بررسی غلو و غالیان در

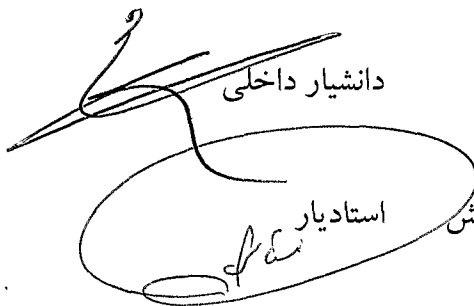
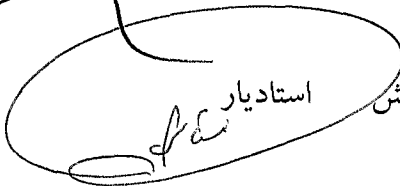
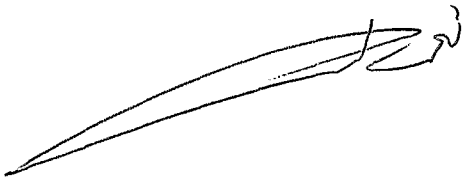
مدرسه حدیثی کوفہ تہیہ و در جلسہ دفاعیہ تاریخ ۸۶/۱۱/۳۰ با درجہ

عالی (۱۸-۲۰) بسیار خوب (۱۶-۱۸) خوب (۱۴-۱۶) ضعیف (۱۲-۱۴)

غیر قابل قبول (زیر ۱۲) بہ تأیید ہیأت داوران رسید.

دانشکدہ علوم حدیث

ہیأت داوران :

سمت	نام و نام خانوادگی	مرتبہ علمی	امضا
استاد راهنما	حجت الاسلام دکتہ محمدعلی مہدوی راد	دانشیار داخلی	
استاد مشاور	حجت الاسلام دکتہ محمد کاظم رحمان ستایش	استادیار	
استاد داور	آقای دکتہ نعمت اللہ صفری فروشانی	استادیار	

بسم الله الرحمن الرحيم

این سیاههٔ ناقابل را تقدیم می‌کنم:

به معلمان و اساتیدم که دانسته‌های خود را مدیون ایشان هستم.

به پدر و مادرم که در فراهم آوردن زمینه‌های رشد و تحصیل من، از هیچ کوششی دریغ نکردند.

به همسرم که در مدت نگارش این اثر، رؤفانه ممد من بود.

تقدیر و سپاس

﴿رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ﴾ (احقاف/۱۵)

پس از حمد و ثنای الهی و ارج نهادن به تلاشها و کوششهای طاقت‌سوز حافظان مکتب اهل بیت عصمت؛ بر خود لازم می‌دانم صمیمانه تشکر کنم:

از تلاشهای دلسوزانه استاد عزیزم، حجة الاسلام والمسلمین محمد کاظم رحمان ستایش که در دوران تحصیل در دانشکده علوم حدیث از محضر ایشان بهره بردم و در طول نگارش این اثر از راهنماییها و تذکرات ارزشمندشان استفاده نمودم.

از استاد فرزانه جناب آقای دکتر محمدعلی مهدوی‌راد که با راهنمایی‌های سودمند خود نگارنده را یاری رساندند.

از تمامی مسئولین و کارکنان دانشکده علوم حدیث، به ویژه ریاست محترم دانشکده علوم حدیث، که با فراهم آوردن فضای آموزشی و پژوهشی مناسب زمینه رشد و بالندگی دانشجویان این مرکز را فراهم آورده‌اند.

چکیده

غلو، تجاوز از مرز اعتدال است که چون در مورد معتقدات دینی و مذهبی به کار رود، به معنای آن است که انسان چیزی را که به آن اعتقاد دارد بالاتر از حد معمول جلوه دهد. در لسان ائمه (علیهم السلام) و عالمان شیعه، غلو هم‌ردیف کفر برشمرده شده است و غالبان گروهی ملحد به شمار می‌آیند، که قائل به خدایی افرادی غیر از خداوند یگانه هستند.

تاریخ حدیث شیعه گواه آن است که گروهی هوسران و دنیاطلب که در کسوت شیعه در آمده بودند، با استفاده از نام اهل بیت و تمسک به نام تشیع، راه غلو در پیش گرفته و در راستای اهداف منحرف خود، به تخریب چهره تشیع و امامان شیعه پرداختند. انتساب این جریان به شیعه سبب شد تا حساسیت فوق‌العاده‌ای از سوی محدثان و راویان شیعی در مقابل این جریان شکل گیرد. این حساسیت، که گاه با افراط از سوی گروهی از محدثان دنبال می‌شد، موجب شد تا گروهی از ناقلان فضایل ائمه (علیهم السلام)، در معرض اتهام به غلو قرار گیرند و در مواردی به ناحق به غلو متهم شوند.

در نوشتار حاضر، ضمن بیان کلیاتی پیرامون مفهوم غلو، پیدایش غلو، رویارویی با غلو و ضرورت بحث پیرامون غلو و غالبان؛ به تحلیل و بررسی غلو در مدرسه حدیثی کوفه، به عنوان مرکز شایان توجه حضور غالبان، پرداخته شده است.

شهر کوفه در زمان امام باقر و امام صادق (علیهم‌السلام)، به سبب حضور پر شور دوستان اهل بیت (علیهم‌السلام)، مرکز نقل احادیث امامان شیعه گشت. از جمله موضوعات شایان توجه در روایات کوفیان، نقل فضایل اهل بیت (علیهم‌السلام) است که با توجه به فعالیت غالبان در این دوران، نقل چنین روایاتی راوی را در معرض اتهام به غلو قرار می‌داد.

در بیشتر موارد مستند غالی بودن این دسته از راویان، اتهامات رجالیان است که معمولاً بر اساس اجتهاد در مضامین روایات، به غلو راوی حکم کرده‌اند. شایان ذکر است که بررسی سخنان بسیاری از جارحان نشان از آن دارد که باورهای کلامی در داوری آنها بی‌تأثیر نبوده است.

در این پژوهش نگارنده بر این باور است که گفته‌های رجالیان تنها ملاک شناخت راویان غالی نیست، بلکه تنها قرینه‌ای است که باید در کنار سایر عوامل مورد توجه قرار گیرد تا در مجموع شناخت دقیقی از متهمان به غلو حاصل آید. بر این اساس شناخت غالبان حقیقی مستلزم سپری کردن شش گام است:

۱- شناخت مصادر معرفی راویان غالی؛ ۲- شناخت جارحان؛ ۳- شناخت الفاظ غلو؛ ۴- بررسی روایات مدح و ذم راوی؛ ۵- بررسی تألیفات و روایات متهم به غلو؛ ۶- شناخت راوی متهم به غلو بر اساس مرویاتش. بر این اساس در پژوهش حاضر به بازشناسی متهمان به غلو در شهر کوفه، بر اساس مراحل فوق، پرداخته شده است. بررسی حال رجالی منسوبان به غلو نشان می‌دهد که اتهام غلو در مورد همه این راویان ثابت نیست؛ به گونه‌ای که اتهام غلو، در مورد بیشتر متهمان به غلو در کوفه، صرفاً یک اتهام است و ثابت نمی‌شود. به همین دلیل چه بسا راوی متهم به غلو شده و هرگز عقاید غلوآمیز نداشته است. به این ترتیب تعامل با روایات این دسته از راویان نیازمند بررسی و تأمل بیشتر است. از این رو در پایان این نوشتار، شیوه تعامل با اخبار غالیان مورد بررسی قرار گرفته است.

کلید واژه: غلو، غالیان، مدرسه حدیثی کوفه، کوفه.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	کلیات تحقیق
۳	۱- تعریف مسئله
۳	۲- پیشینه علمی
۳	۳- مسائل اصلی پژوهش و فرضیه‌ها
۴	۴- ضرورتها و اهداف تحقیق
۵	۵- فواید علمی و کاربردی تحقیق
۶	فصل اول: کلیات
۷	۱-۱- چیستی غلو
۷	۱-۱-۱- در لغت
۸	۱-۱-۲- در قرآن و روایات
۱۰	۱-۱-۳- در اصطلاح
۱۴	۱-۱-۴- محدوده غلو
۱۷	۱-۱-۵- محدوده تفویض
۱۹	۱-۲- پیدایش غلو
۱۹	۱-۲-۱- پیدایش غلو در اسلام
۲۲	۱-۲-۲- علل و انگیزه‌های پیدایش غلو
۲۵	۱-۳- رویارویی با غلو
۲۵	۱-۳-۱- رویارویی ائمه (علیهم السلام) با غلو
۲۵	الف) معرفی و افشای ماهیت غلو و غالیان
۲۶	ب) برحذر داشتن از غالیان

- ج) خنثی کردن توطئه غلات ۲۸
- د) مبارزه فیزیکی ۲۹
- ۱-۳-۲- رویارویی عالمان با غلو ۳۰
- ۱-۴- ضرورت بحث پیرامون غلو و غالیان ۳۴
- ۱-۴-۱- بی‌اعتمادی نسبت به روایات و عقاید شیعه ۳۴
- ۱-۴-۲- دشواری شناخت غالیان حقیقی ۳۶
- فصل دوم: غلو در مدرسه حدیثی کوفه** ۳۸
- ۱-۲- گذری بر جریان تشیع در کوفه و ارتباط آن با غلو ۳۹
- ۲-۲- تحلیل و بررسی غلو در مدرسه حدیثی شیعه در کوفه ۴۸
- ۱-۲-۲- فرقه‌های غالی در کوفه ۵۰
- ۲-۲-۲- منسویین به غلو ۵۵
- فصل سوم: اصول شناخت غالیان** ۶۰
- ۱-۳- گام اول: شناخت مصادر معرفی راویان غالی ۶۲
- ۱-۳-۱- رجال کشی ۶۳
- ۱-۳-۲- رجال ابن‌غضائری ۶۴
- ۱-۳-۳- رجال شیخ طوسی ۶۶
- ۱-۳-۴- الفهرست ۶۷
- ۱-۳-۵- رجال نجاشی ۶۸
- ۱-۳-۶- سایر منابع ۶۹
- ۲-۳- گام دوم: شناخت جارحان ۷۲
- ۱-۳-۲- ابو عمرو کشی ۷۲
- ۲-۳-۲- ابن‌غضائری ۷۸
- ۳-۳-۲- شیخ طوسی ۸۳
- ۴-۳-۲- نجاشی ۸۶

- ۳-۳- گام سوم: شناخت الفاظ غلو ۹۰
- ۳-۳-۱- واژه غلو و مشتقات آن ۹۰
- ۳-۳-۲- واژه ارتفاع و مشتقات آن ۹۴
- ۳-۳-۳- انتساب راوی به فرق غالیان ۹۵
- ۳-۳-۴- سایر الفاظ ۹۶
- ۳-۴- گام چهارم: بررسی روایات مدح و ذم راوی ۱۰۰
- ۳-۴-۱- بررسی سند روایات ۱۰۰
- ۳-۴-۲- توجه به محتوای روایت و الفاظ آن ۱۰۱
- ۳-۴-۳- حل تعارض ۱۰۱
- ۳-۵- گام پنجم: بررسی تألیفات و روایات راوی ۱۰۳
- ۳-۵-۱- بررسی تألیفات ۱۰۳
- ۳-۵-۲- بررسی روایات ۱۰۳
- ۳-۶- گام ششم: شناخت راوی بر اساس مرویاتش ۱۰۵
- ۳-۶-۱- قرائن کلامی ۱۰۵
- ۳-۶-۲- قرائن مقامی ۱۰۵
- ۳-۶-۳- قرائن سندی ۱۰۶
- فصل چهارم: بازشناسی متهمان به غلو در کوفه** ۱۰۸
- ۴-۱- جعفر بن اسماعیل المنقری ۱۰۹
- ۴-۱-۱- طبقه ۱۱۰
- ۴-۱-۲- جرح و تعدیل ۱۱۰
- ۴-۱-۳- تألیفات و روایات ۱۱۱
- ۴-۱-۴- نتیجه بحث ۱۱۲
- ۴-۲- حسن بن علی بن ابی عثمان ۱۱۴
- ۴-۲-۱- طبقه ۱۱۴

- ۱۱۵ ۲-۲-۴ جرح و تعدیل
- ۱۱۷ ۳-۲-۴ تألیفات و روایات
- ۱۱۹ ۴-۲-۴ نتیجه بحث
- ۱۲۰ ۳-۴-۳ خالد بن نجیح
- ۱۲۱ ۴-۳-۱ طبقه
- ۱۲۲ ۴-۳-۲ جرح و تعدیل
- ۱۲۴ ۴-۳-۳ تألیفات و روایات
- ۱۲۵ ۴-۳-۴ بررسی شخصیت خالد بن نجیح در روایاتش
- ۱۲۸ ۴-۳-۵ نتیجه بحث
- ۱۲۹ ۴-۴-۴ خیبری بن علی
- ۱۲۹ ۴-۴-۱ طبقه
- ۱۳۰ ۴-۴-۲ جرح و تعدیل
- ۱۳۳ ۴-۴-۳ تألیفات و روایات
- ۱۳۶ ۴-۴-۴ نتیجه بحث
- ۱۳۷ ۴-۵-۵ ربیع بن زکریا
- ۱۳۷ ۴-۵-۱ طبقه
- ۱۳۸ ۴-۵-۲ جرح و تعدیل
- ۱۳۹ ۴-۵-۳ تألیفات و روایات
- ۱۴۰ ۴-۵-۴ نتیجه بحث
- ۱۴۲ ۴-۶-۶ سفیان بن مصعب العبدي
- ۱۴۲ ۴-۶-۱ طبقه
- ۱۴۳ ۴-۶-۲ جرح و تعدیل
- ۱۴۵ ۴-۶-۳ تألیفات و روایات
- ۱۴۶ ۴-۶-۴ بررسی شخصیت سفیان بن مصعب در روایاتش

- ۱۴۸ ۵-۶-۴ نتیجه بحث
- ۱۴۹ ۷-۴ سلیمان دیلمی
- ۱۵۰ ۱-۷-۴ طبقه
- ۱۵۱ ۲-۷-۴ جرح و تعدیل
- ۱۵۲ ۳-۷-۴ تألیفات و روایات
- ۱۵۵ ۴-۷-۴ بررسی شخصیت سلیمان دیلمی در روایاتش
- ۱۵۷ ۵-۷-۴ نتیجه بحث
- ۱۵۸ ۸-۴ صالح بن سهل
- ۱۵۸ ۱-۸-۴ طبقه
- ۱۵۹ ۲-۸-۴ جرح و تعدیل
- ۱۶۱ ۳-۸-۴ تألیفات و روایات
- ۱۶۴ ۴-۸-۴ بررسی شخصیت صالح بن سهل در روایاتش
- ۱۶۵ ۵-۸-۴ نتیجه بحث
- ۱۶۷ ۹-۴ عبدالرحمان بن ابی حماد
- ۱۶۸ ۱-۹-۴ طبقه
- ۱۶۹ ۲-۹-۴ جرح و تعدیل
- ۱۷۱ ۳-۹-۴ تألیفات و روایات
- ۱۷۳ ۴-۹-۴ بررسی شخصیت عبدالرحمان بن ابی حماد در روایاتش
- ۱۷۴ ۵-۹-۴ نتیجه بحث
- ۱۷۶ ۱۰-۴ عبدالرحمان بن نهیک
- ۱۷۶ ۱-۱۰-۴ طبقه
- ۱۷۶ ۲-۱۰-۴ جرح و تعدیل
- ۱۷۸ ۳-۱۰-۴ تألیفات و روایات
- ۱۷۸ ۴-۱۰-۴ نتیجه بحث

- ۱۷۹ ۱۱-۴- عبدالله بن بحر
- ۱۷۹ ۱-۱۱-۴ طبقه
- ۱۸۰ ۲-۱۱-۴ جرح و تعدیل
- ۱۸۱ ۳-۱۱-۴ تألیفات و روایات
- ۱۸۳ ۴-۱۱-۴ نتیجه بحث
- ۱۸۴ ۱۲-۴- عبدالله بن قاسم حضرمی
- ۱۸۶ ۱-۱۲-۴ طبقه
- ۱۸۸ ۲-۱۲-۴ جرح و تعدیل
- ۱۸۹ ۳-۱۲-۴ تألیفات و روایات
- ۱۹۵ ۴-۱۲-۴ بررسی شخصیت عبدالله بن قاسم در روایاتش
- ۱۹۶ ۵-۱۲-۴ نتیجه بحث
- ۱۹۷ ۱۳-۴- فرات بن احنف
- ۱۹۷ ۱-۱۳-۴ طبقه
- ۱۹۸ ۲-۱۳-۴ جرح و تعدیل
- ۲۰۱ ۳-۱۳-۴ تألیفات و روایات
- ۲۰۳ ۴-۱۳-۴ نتیجه بحث
- ۲۰۴ ۱۴-۴- قاسم بن ربیع
- ۲۰۴ ۱-۱۴-۴ طبقه
- ۲۰۴ ۲-۱۴-۴ جرح و تعدیل
- ۲۰۶ ۳-۱۴-۴ تألیفات و روایات
- ۲۰۸ ۴-۱۴-۴ نتیجه بحث
- ۲۰۹ ۱۵-۴- محمد بن ابی زینب
- ۲۰۹ ۱-۱۵-۴ طبقه
- ۲۱۰ ۲-۱۵-۴ جرح و تعدیل

- ۲۱۹ ۳-۱۵-۴ تألیفات و روایات
- ۲۲۱ ۴-۱۵-۴ بررسی شخصیت ابوالخطاب در روایاتش
- ۲۳۲ ۵-۱۵-۴ نتیجه بحث
- ۲۳۴ ۱۶-۴ محمد بن اسلم
- ۲۳۴ ۱-۱۶-۴ طبقه
- ۲۳۶ ۲-۱۶-۴ جرح و تعدیل
- ۲۳۷ ۳-۱۶-۴ تألیفات و روایات
- ۲۳۹ ۴-۱۶-۴ نتیجه بحث
- ۲۴۰ ۱۷-۴ محمد بن حسین الصائغ
- ۲۴۰ ۱-۱۷-۴ طبقه
- ۲۴۱ ۲-۱۷-۴ جرح و تعدیل
- ۲۴۳ ۳-۱۷-۴ تألیفات و روایات
- ۲۴۶ ۴-۱۷-۴ نتیجه بحث
- ۲۴۷ ۱۸-۴ منخل بن جمیل
- ۲۴۷ ۱-۱۸-۴ طبقه
- ۲۴۷ ۲-۱۸-۴ جرح و تعدیل
- ۲۵۰ ۳-۱۸-۴ تألیفات و روایات
- ۲۵۴ ۴-۱۸-۴ نتیجه بحث
- ۲۵۵ ۱۹-۴ مفضل بن عمر
- ۲۵۵ ۱-۱۹-۴ طبقه
- ۲۵۶ ۲-۱۹-۴ جرح و تعدیل
- ۲۷۷ ۳-۱۹-۴ تألیفات و روایات
- ۲۸۳ ۴-۱۹-۴ بررسی شخصیت مفضل بن عمر در روایاتش
- ۲۹۳ ۵-۱۹-۴ نتیجه بحث

- ۲۰-۴- موسی بن اشیم..... ۲۹۶
- ۲۰-۴- ۱- طبقه..... ۲۹۶
- ۲۰-۴- ۲- جرح و تعدیل..... ۲۹۶
- ۲۰-۴- ۳- تألیفات و روایات..... ۳۰۰
- ۲۰-۴- ۴- بررسی شخصیت موسی بن اشیم در روایاتش..... ۳۰۱
- ۲۰-۴- ۵- نتیجه بحث..... ۳۰۲
- ۲۱-۴- موسی بن سعدان..... ۳۰۳
- ۲۱-۴- ۱- طبقه..... ۳۰۳
- ۲۱-۴- ۲- جرح و تعدیل..... ۳۰۳
- ۲۱-۴- ۳- تألیفات و روایات..... ۳۰۴
- ۲۱-۴- ۴- بررسی شخصیت موسی بن سعدان در روایاتش..... ۳۰۷
- ۲۱-۴- ۵- نتیجه بحث..... ۳۰۹
- ۲۲-۴- یوسف بن یعقوب..... ۳۱۰
- ۲۲-۴- ۱- طبقه..... ۳۱۱
- ۲۲-۴- ۲- جرح و تعدیل..... ۳۱۲
- ۲۲-۴- ۳- تألیفات و روایات..... ۳۱۳
- ۲۲-۴- ۴- نتیجه بحث..... ۳۱۴
- ۲۳-۴- یونس بن بهمن..... ۳۱۶
- ۲۳-۴- ۱- طبقه..... ۳۱۶
- ۲۳-۴- ۲- جرح و تعدیل..... ۳۱۶
- ۲۳-۴- ۳- تألیفات و روایات..... ۳۲۰
- ۲۳-۴- ۴- نتیجه بحث..... ۳۲۱
- ۲۴-۴- یونس بن ظبیان..... ۳۲۲
- ۲۴-۴- ۱- طبقه..... ۳۲۲

۳۲۲ ۴-۲۴-۲ جرح و تعدیل
۳۲۸ ۴-۲۴-۳ تألیفات و روایات
۳۳۳ ۴-۲۴-۴ بررسی شخصیت یونس بن ظبیان در روایاتش
۳۳۸ ۴-۲۴-۵ نتیجه بحث
۳۳۹ فصل پنجم: شیوه تعامل با اخبار غلات
۳۴۱ ۱-۵ غالی حقیقی
۳۴۵ ۲-۵ متهم به غلو
۳۴۵ ۱-۲-۵ عمل به آنچه شاهد دارد
۳۴۶ ۲-۲-۵ توقف در منفردات
۳۴۷ ۳-۲-۵ پذیرش منفردات بر اساس اجتهاد
۳۴۹ ۳-۵ تبرئه از غلو
۳۵۰ خاتمه
۳۵۷ فهرست منابع و مأخذ
۳۷۰ صفحه عنوان عربی
۳۷۱ چکیده عربی

مقدمه

بر اساس حدیث ثقلین، در کنار بهره‌گیری از قرآن، دستیابی به راه سعادت جز از طریق عترت نبی گرامی اسلام میسر نیست. در زمانه‌ای به سر می‌بریم که از درک محضر ائمه هدی و وارثان پیامبر رحمت محروم مانده‌ایم و تنها، به یمن تلاشها و کوششهای عالمان و دانشمندان مکتب تشیع، دستیابی به کلمات و سخنان آنان برای ما میسر است. از سویی دیر زمانی از صدور گهرهای ناب کلام معلمان نور و روشن‌گران طریق هدایت می‌گذرد و حدیث معصومان در گذر تاریخ دستخوش نامهربانیها و ناملایمات فراوان قرار گرفته است. از جمله این ناملایمات جریان غلو است.

غالیان، گروه منحرف و معاند با آموزه‌های شیعی، با انتساب مطالب غلوآمیز به اهل بیت (علیهم السلام) چهره مشوه‌ای از روایات معصومان بر ساختند. اگر چه از آغازین روزهای ظهور جریان غلو، امامان شیعه غالیان را به شدت از خود رانده و حساب آنها را از شیعیان جدا ساختند؛ لکن امروزه مشاهده می‌گردد برخی از جاهلان، و شاید معاندان، غالی‌گری را همسان تشیع معرفی کرده و هر دو را در یک ردیف به حساب می‌آورند. تبلیغات منفی غلات موجب تخریب چهره شیعه و بی‌اعتمادی نسبت به آموزه‌های مکتب اهل بیت (علیهم السلام) گردید. علاوه بر این، عملکرد غلات سبب شد تا برخورد ناشایستی از سوی برخی از جارحان نسبت به روایاتی که دارای مضامین بلند هستند صورت گیرد. بدین معنا که در مواردی، چون مطالب روایات راوی برای آنان قابل هضم نبود، بدون آن که با مفاهیم غلوآمیز مرتبط باشد، به علت قصور فهم آن را به غلو متهم کرده و راوی آن را غالی دانسته‌اند. به تعبیر دیگر وجود مطالب غلوآمیز دست‌مایه گشته تا اجتهاد در علم رجال راه یافته و عده‌ای فهم خود را ملاک تشخیص غلو قرار دهند. بر این اساس گروه قابل توجهی از راویان و محدثان که روایات فراوان با مضامین عالی نقل کرده‌اند، به علت روایت برخی مطالب بلند درباره ائمه (علیهم السلام) غالی خوانده شده‌اند.

بنابراین از یک سو انتساب جریان غلو به شیعه و از سوی دیگر اتهامات متعددی که از سوی رجالیان درباره ناقلان فضائل اهل بیت (علیهم السلام) مطرح شده است، نوعی بی‌اعتمادی و تردید نسبت به بسیاری از روایات و آموزه‌های مکتب تشیع را حاصل آورد.

واقعیت آن است که بهره‌گیری از کتابهای رجالی در راستای تعامل با حدیث، شایسته بررسی و دقت بیشتر است و درست نیست که کتابهای رجال و الفاظی که رجالیان در شرح حال راویان به کار گرفته‌اند، فرمول شناخت راویان غالی باشند؛ بلکه باید در کنار آنها عوامل دیگری نیز مد نظر قرار گیرند. در کتب رجال به جهت اختلافات مبنایی جارحان در تعریف غلو و تعیین ابعاد آن، اختلافاتی در انتساب راوی به غلو مشاهده می‌گردد.

از این رو جهت دستیابی به غالیان حقیقی، عوامل دیگری مثل روایات و عملکرد خارجی غلات مورد توجه قرار می‌گیرد تا با کنار هم نهادن همه این موارد نسبت به روایات راوی تصمیم سنجیده‌تری اتخاذ گردد. بدیهی است شناخت غالیان واقعی و زدودن اتهام غلو از کسانی که به ناحق متهم به غلو شده‌اند، ما را در دستیابی به معارف حقیقی امامان (علیهم السلام) یاری رسانده و هر گونه تردید و شک را برطرف می‌کند و روایاتی را که در اثر اتهامات بی‌مورد کنار نهاده شده‌اند، از این طریق به عرصه توجه و عمل باز می‌گردند.

کلیات تحقیق

۱- تعریف مسئله

غلو پدیده‌ای است که چون دامن‌گیر باورها و اعتقادات شود آنها را از حجیت ساقط کرده و آثار جبران‌ناپذیری بر جای می‌نهد. برای شناسائی عقاید غالیانه و غالیان واقعی، نمی‌توان تنها به اقوال رجالیون اعتماد نمود، زیرا بر اساس اختلاف مبانی جارحان، آرای رجالی آنها متفاوت است. از این رو شایسته است علاوه بر این، موارد دیگر از جمله عملکرد خارجی غالیان و منقولات آنها مورد پژوهش قرار گیرد تا خطوط ناپیدا و جریانهای پشت صحنه این حرکت روشن گردد. گفتنی است که بر پایه داده‌های تاریخی، کوفه اگر نه مهمترین، از جمله حوزه‌های شایان توجه حضور غالیان در ابعاد مختلف است. در این پایان‌نامه تلاش می‌گردد تا ضمن کشف مبانی صحیح شناخت غلو و غلات، روش تعامل با اخبار منسوبین به غلو نیز روشن گردد و نیز گفته آید غالیان در کوفه، چگونه و چه‌سان شکل گرفته و در چه ابعادی از باورها و اندیشه‌ها و ... اثر گذاشتند.

۲- پیشینه علمی

غلو در عقاید، به جهت زمینه نفوذ و انحرافات گسترده‌ای که ایجاد می‌کند، همواره مورد توجه عالمان قرار داشته است. عالمان قرون نخستین با نگارش کتابهایی تحت عنوان عنوان «الرد علی الغلاة» به این موضوع همت گماشته‌اند. پس از آن نیز فعالیتهایی در زمینه معرفی این جریان و برنمودن فرقه‌ها و عقاید غالیانه و معرفی غالیان از سوی دانشمندان اسلامی صورت گرفته است. در عین حال جنبه روائی غلات، از این حیث که چه کسانی واقعا غالی و چه کسانی صرفا متهم به غلو شده‌اند، کمتر مورد عنایت قرار گرفته است. همچنین ضروری به نظر می‌رسد جهت کشف جریانهای مخفی و ناپیدایی که به این حرکت دامن زده‌اند، جریان غلو در یک منطقه جغرافیایی خاص مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد تا از بررسی تعامل غالیان و جهت‌گیری اقوال آنها نتایج مفیدی حاصل آید.

۳- مسائل اصلی پژوهش و فرضیه‌ها